

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)
INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume: 3 Issue: 2 Year: 2019

**SOSYOLOJİK BAĞLAMDA KÜLTÜR-DİL İLİŞKİSİNİN ULUSLAŞMA SÜRECİNDEKİ
ETKİSİ**

İbrahim İPEK*

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru:30.09.2019
Revizyon :29.10.2019
Kabul : 28.12.2019
Orcid Numarası:
0000-0002-1759-8745

Anahtar Kelimeler Dil, Kültür,
Uluslaşma, Milli Kimlik

Günlük hayatta hemen hemen her gün kullandığımız kültür kelimesi özünde çok derin ve farklı anlamlar taşıyan sosyolojinin de yoğun ilgisinde olan bir kavramdır. Kültürün oluşumu, değişimi ve gelişimi süreklilik gösterirken tarihsel süreçte dil ile olan ilişkisi de birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmada kültürün dil ile olan ilişkisinin toplumların uluslaşması sürecindeki gücü ve etkisi sosyolojik bağlamda değerlendirilmesi yeni çalışmalara katkı sunabilir. Ulus devletler sahip oldukları resmi dil ile diğer kültürlerle arasında bir fark oluşturduğu gibi vatandaşlarına kültürel farkındalığı da empoze etmektedir. Ulusal aidiyet için dil bu yönüyle en etkin kültürel ve milli bir değere dönüşmektedir. Bu dönüşüm aynı zamanda dilin siyasal söylemlerdeki milliyetçilikte de önem kazanmasına katkı sunmuştur. Bu bağlamda dilin saflığı ve zenginliği milliyetçi ideolojiler için önemli bir argüman olarak siyasette de önem kazanmıştır. Milli değerlerin/kültürün korunması dilin korunması ile başlar anlayışı neredeyse bütün ulus devletlerde kullanılan bir söyleme dönüşmektedir. Dilin kültür üzerindeki etkinliği üzerinden siyasallaşması ve uluslar çağının en etkin unsurlarından birine dönüşmesi bu makalede ele alınmıştır.

**THE EFFECT OF CULTURE-LANGUAGE RELATIONSHIP IN THE SOCIOLOGICAL
CONTEXT ON NATIONALIZATION PROCESS**

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 30.09.2019
Revised : 29.10.2019
Accepted : 28.12.2019
Orcid Number:
0000-0002-1759-8745

Keywords: Language, Culture,
Nation Building, National
Identity

The word "culture" which we almost use every day in daily life is a concept that is deeply interested in sociology, which has very deep and different meanings. While formation, change and development of culture is continuous, its relationship with language has also been subject to several works on history process. In this study, the power and influence of the relationship between culture and language in the process of nationalization of societies may contribute to new studies. Nation states impose cultural awareness as well as make a difference between their official language and other cultures. From this respect, language transforms into the most effective cultural and national value for national identity. This transformation has also contributed to the importance of language in nationalism in political discourses. In this context, the purity and richness of language has also gained importance in politics as an important argument for nationalist ideologies. The understanding that the protection of national values / culture starts with the preservation of language transforms into a discourse used in almost all nation states. The politicization of language through its influence on culture and its transformation into one of the most effective elements of the national age are discussed in this article.

* ibrahimipek83@gmail.com

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alınır: İpek, İ. (2019), "Sosyolojik Bağlamda Kültür-Dil İlişkisinin Uluslaşma Sürecindeki Etkisi", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 3 (2), 73.-80.

GİRİŞ

Her dilde farklı anlam ve kullanımlara sahip birçok kelimeyi tarihsel gelişim süreciyle birlikte sözlüğüne eklemektedir. Deyim ya da atasözleri bu zenginliğin önemli bir parçası konumundadır. Kültür kelimesi de farklı anlam ve kullanımları ile her dilde geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. İngilizcede en karmaşık sözcüklerden biri olarak kabul edilen “kültür” ve zıt anlamlısı sayılan “doğa” bu karmaşık kelimelerden biri olarak gösterilmektedir. Bu durumun temel nedeni ise kültür kelimesinin etimolojik geçmişi. “*coulter*” kelimesi “Kültür” ile aynı kökenden gelmekte ve saban demirinin ağız anlamındaki kullanılmaktadır. Beşerî faaliyetlerinin en temel olanına işaret eden bu sözcük emek ve tarımdan (*agriculture*), gelişim (*cultivation*) ve ürün (*crop*) kelimelerinden türemiştir. Kültür, başlangıç noktası itibarıyla tümüyle maddeye dayalı materyalist bir süreçten gelmiş ve zamanla manevi/tinsel konulara evrilmiştir. Latince de ise “kültür” kelimesinin kökeni tarımda gelişimden, tapmaktan korumaya kadar birçok anlam içeren “*colere*” dir. Kültür, zaman içerisinde dini bir terim olan kült (*cult*) haline dönüşerek kavramsal olarak kutsallığı da barındırır hale gelmiştir. Doğadan üretilen tüm araç gereçler yine doğanın dönüştürülmesi için kullanılmıştır. Aynı şekilde kültürü üreten doğa iken, kültür doğayı dönüştüren bir araç olmuştur (Eagleton 2005: 9-11). Kültür üzerine birçok tanımlama yapılan sözcüklerden biridir. Antropologlar tarafından ilk defa geliştirilen kültür kavramı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Sir Edward Burnett Tylor tarafından içeriği belirtilerek ve medeniyet ile eş tutularak yapılmıştır. Sir Edward Burnett Tylor’a (1871:1) göre, bir toplumun üyesi olarak bireyin kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bir bütünüdür. Orta Çağ’dan on dokuzuncu yüzyıla kadar kültür sözcüğü Fransızcadan Almanca ve İngilizceye geçmeden önce aydınlanma döneminde Fransa’da ortaya çıkmıştır. On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ekilmiş, biçilmiş toprak anlamında kullanılan Latince *Cultura* kelimesinden türeyen kültür, tarlalara ve çiftlik hayvanlarına verilen bakım anlamına gelmektedir. Kültür sözcüğü, ekim-biçim gibi tarımsal faaliyetlerde kullanılan eylemleri ifade etmekteyken mecazi anlamda 18. yüzyılda Fransız akademi sözlüğüne bilim kültürü, sanat kültürü, edebiyat kültürü gibi tamlamalarla girmiştir.

Zamanla başındaki tamlamalardan kurtulan kültür sözcüğü, makalelerde zekânın formasyonu, eğitimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kültür sözcüğünü ilk kez insan zekâsının gelişimi, geliştirilmesi ve yükseltilmesi manasında kullanan ünlü Fransız düşünür Voltarie olmuştur. Zamanla kültür sözcüğü eylemsel olarak eğitim görmüş zekâ durumunda, kültür sahibi bireyi nitelendirmiştir. Kültür, temelinde bir eylemi ve hareketliliği ifade etmektedir (Güvenç 1979: 96-97; Cuche 2013: 15-16). Dil de kültürün bir aktarıcısı olduğu gibi kültür yaratımında olmazsa olmazlardandır. Kültürün yarattığı her eylem ve hareketlilik, dilin etkili aktarım gücüyle birleşerek etkinliğini arttırmaktadır. Dil özellikle uluslaşma sürecinde ulusa aidiyet ve kimlik kazandırmada ulusu yaratanlar için önemli bir unsur olmuştur.

Yöntem

Bu araştırma için nitel araştırma yolu ile literatürden ve dokümanlardan veri toplanması tekniğiyle hazırlanmıştır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi yapmak için içerik analizleri uygulanmaktadır. Modern içerik analizleri gazeteler, süreli dergiler, televizyon yayınları kullanılmak üzere medya unsurlarından yararlanılarak yapılmaktadır (Merriam, 2013, s. 144). Ders kitapları, müfredat (program) yönergeleri, kılavuz kitapları, ilgili resim ve belgeler veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Doküman incelemesi tek başına bir araştırma tekniği olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı da olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 188).

DİLİN ULUSALLAŞMA SÜRECİNDEKİ ETKİNLİĞİ

Günlük hayattan akademik çalışmalara değin hemen hemen her alanda kullanılan kültür kavramına yüklenen anlamlara her gün bir yenisini eklediği gibi yeni bir tanımı yapılabilmektedir. Habermas’a (2001: 571) göre, kültür bir bilgi birikimi ile dünyada olan biteni ya da bir şeyi anlamalarına katkı sunmaktadır. Toplum ise kedisini oluşturan gruplar arasındaki aidiyet üzerinden meşruiyeti ve dayanışmayı sağlayan bir olgudur. Özgün bir şekilde kendi kimliğini oluşturan, eylemde bulunan ve fikirlerini beyan eden ise kişiliktir. Yaşama evrenini oluşturan yani toplumsal bütünleştirme ve kültürel

üretimi sağlayan kültür, toplum ve kişi evrenin yapısal bileşenleri konumundadır. Bu evrende de her aktörün üzerine çeşitli görevler düşmektedir. Bu aktörlerin başında da kültürün aktarıcısı dil önemli bir yerdedir. Bir topluluğun kimlik kazanmasında ve diğer toplumlardan ayrılmasına yarattığı kültür ve kültürün aktarıcısı olan dil merkeze konumlanmaktadır.

Dinsel değerlerin ve kültürel öğretilerin en temel kimlik unsuru olduğu modernizm öncesi dönemde dil, siyasal bir sorun olarak algılanmamıştır. Feodalitenin hâkim olduğu bu dönemde devlet, tebaasıyla kurduğu iletişimde standart bir dile ihtiyaç duymadığı gibi bu durumu siyasal birliğe yönelik bir tehdit olarak da algılamamıştır. Mutlak monarşilerin Avrupa’da güçlendiği dönemde ise merkezi devlet bürokrasinin önemli bir ihtiyacı olan “halk dili”ne ihtiyaç duymuştur. Mutlak monarşinin kurucusu sahip olduğu ve halk tarafından da kullanılan dili “idari dil” olarak kullanma eğilimde olmaya başlamıştır. Özellikle Reform Hareketleri esnasında İncil’in ulusal dillere çevrilmesi, Latincenin (din dilinin) etkinliğini azaltmaya başlamıştır. Mutlak monarşiler döneminde şekillenen halk dili 18. yy. sonrası uluslaşma hareketlerine önemli katkı sunmuştur (Sadoğlu, 2010: 1-3). Halk dillerinin din dili karşısında popülaritesini arttırması öncelikle Reform Hareketleri ve matbaanın geliştirilmesiyle başlamıştır. Ancak Avrupa’da halk dillerinin etkinliğini arttırması ve uluslaşma sürecinde güç kazanması uzun zaman almıştır.

Cemaatten cemiyete doğru evrilen toplumlarda milli kimlik edinmek/edindirilmek oldukça önemlidir. Toplum mühendisliği görevini üstlenmiş olan liderler için de ortak aidiyet olarak dil büyük önem arz etmiştir. Anderson’a (1995: 62) göre, hayal edilebilir olan cemaatler kapitalizm, teknoloji ve insanların sahip olduğu dilsel çeşitlilik ile mümkün olmuştur. Uluslaşma yolunda ilerleyen toplulukların ve bu toplulukların önderlerinin en etkin güçlerinden biri geçmişten gelen ortak dil olmuştur. Dil üzerinden sağlamlaştırılan ulusal aidiyet duygusu zamanla toplumda hedeflenen bütünleşmenin anahtarı konumuna gelmiştir. Bu durumda dil ile temellendirilen milliyetçi hareketler dinamik bir yapıya kavuşmuş olacağı gibi içinde yaşadığı topluluktan farklılığını daha somut bir şekilde ortaya koyma imkânı bulabilmiştir. Ulus devletlerin kuruluşu ile birlikte yönetim erklerinin belirlediği milli dil yani devletin resmi dili tüm vatandaşlarca bilinmesi gereken bir vatandaşlık kuralına dönüşüm sürecine girmiştir. Ancak ülke içinde konuşulan farklı dil ve lehçeler ise yerel ve “ana dil” kavramları üzerinden günümüze kadar gelen tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Uluslaşma sürecinde her millet kendine ait bir milli dil saflaştırmasına ya da yapay bir dil üretmeye yönelik çabalarda bulunmuştur. İbranice bu dillere bir örnek olarak verilebilir. Milliyetçi mitlerin aksine, milli kültürün ilk temelleri ve milli düşünce yapısının temelinde olmayan millidiller, genellikle, fiilen konuşulan (ve daha sonra lehçelere ayrılmış olan) çeşitli deyişlerden standartlaşmış bir deyiş geliştirmeyeyönelik girişimleri temsil etmektedir. Bu süreçte dil mimarları milli dil olarak belirlenen lehçenin tüm kurallarını standartlaştırmaktadır (Hobsbawm, 1995: 73,74). Dilin grameri ve imlası ile standartlaştırılmasının ardından bu dili vatandaşlara öğretecek olan kurum yani okullar devreye girmektedir.

Dil eğitiminin formel ve akademik olarak verildiği resmi devlet kurumu olan okullar aynı zamanda devletin kültür aktarımı içinde en etkin kurumların başında gelmektedir. Hurn’a (2018: 6) göre, okul sadece bireylerin yeteneklerini ortaya çıkaran ya da belirli bilgilerin aktarıldığı yer değildir. Okullarda belirli bir kültürün üyelerini kültürel manada da donanımlı hale getiren ve içinde yaşadığı kültürün değerlerine hâkim bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Uluslaşmanın en temel hedeflerinden biri de öncelikle toplumu oluşturan bireylerin ortak bir lisan üzerinden dil birliğini sağlamaktır. Modern çağın devlet yapılanması olan ulus devletler özünde kültürel olarak homojen değildir. Fakat her ulus devletin dil politikası ortak bir payda da bireylerin asgari düzeyde de olsa anlaşabileceği bir dil birliği olduğu söylenebilir. Bu durumda özellikle göçmen toplulukların dili ile hâkim kültürün dili arasında çeşitli problemler doğabilmektedir.

Göçmenlerin yoğun yaşadığı ülkelerde yerli halk ile göçmenler arasından sosyal farklılıklar doğal iken göçmen nesillerle ikinci nesil arasındaki farklılıklar sosyolojik olarak daha da karmaşık bir durumu ortaya çıkarmıştır. Bu farklılıklar ve ayrımlar çözüm beklerken biriktiği yerde önemli problemlerin doğabilme ihtimalini arttırmaktadır. Genellikle ikinci nesil göçmen ailelerde dil ve

gelenek olarak farklılar belirgindir. Bu ailelerin inançları, çalıştıkları sektörler ve dış görünüşleri de bu farklılıklar arasında olabilir. İkinci nesil de bu özelliklerin hepsi veya bazıları farklılık olarak taşınabilir. Hâkim kültüre mensup çoğunluk genellikle kendileri ile göçmenler arasında mesafe koyarak toplumsal yapıya da hâkim olma gayretindedir. Çoğunluğu oluşturan kimliğin kültürü aynı zamanda toplumsal ve bürokratik sistemin kilit kurumlarında da belirleyici bir rol almaktadır. Ancak hâkim kültürün göçmenlerle çizdiği sınırdaki kültürel, yasal ve kurumsal kavramlar göçmenlerin geçmişlerine/karakterlerine empoze edilebilir. Bu durumda da sınırsal yapı her yerde aynı kalmaz ve değişen şartlara bağlı olarak göçmenlerin bir miktarda olsa asimile olmasına izin verilir. Bu asimilasyonun şartı ise toplumun yapısına göre değişebilir (Alba, 2014: 105). Hâkim kültürün dili bir topluma adaptasyon için ön şart konumuna yükselebilmektedir. Göçmenlerin ya da azınlık topluluklarının kendi dillerini konuşma konusundaki talepleri demokratik bağlamda tartışılmaya devam etmektedir. Dilin kültürle olan sıkı bağı aynı zamanda yaratılması hedeflenen ulusal değerlerinde sosyolojik alt yapısını oluşturmaktadır.

KÜLTÜR-DİL İLİŞKİSİ: SOSYOLOJİK BAĞLAMDA ULUSLAŞMAYA ETKİSİ

Kültür kavramı üzerine yapılan araştırma ve tanım sosyal bilimlerde önemli bir yer tutmaktadır. Her toplumda farklı değer ve anlam içeren dil, din ve gelenek gibi kültürü oluşturan öğeler kültürel hakların toplumsal bir olgu olarak sosyolojinin ilgi alanına da girmiştir. Farklılaşan kültürel değerlerin toplumsal bir sorundan çok bir zenginlik olarak değerlendirilmesini sağlamak toplumsal barış içinde hayati niteliktedir. Sosyolojinin toplumsal problemleri çözmedeki bilimsel yaklaşımı bu nedenle önem taşımaktadır. Homojenleşmiş kültür yaratımı özellikle Fransız Devrimi sonrası milliyetçilik akımı ile ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla amaçlanmıştır. Uluslaşma sürecinde her toplumun önderi ya da önderleri kendi kültürel birikimi üzerinden kimlik inşasına/toplum mühendisliğine girişmiştir. Topluma yeni ve milli bir kimlik kazandırmayı hedefleyen toplum mühendisleri için siyasette, eğitimde ve medyadakullanılan dil toplumsal değişimin sağlanmasında etkin rol almaktadır. Uluslaşma süreçlerinde her ne kadar tektip bir kültür yaratılmak istense de farklı kültür/kimlik talepleri bir hak olarak her zaman var olmuştur. Bu talepler birçok alanda tartışılmış ve araştırmalara konu olmuştur. Dilin, kültür tanımlardaki yeri uluslaşma ve üretilecek olan kültür politikalarındaki önemini de ortaya çıkarmaktadır.

Güngör'e (2010: 9-10) göre, bir inançlar bilgileri, hisler ve heyecanlar bütünü olarak kültür, maddi unsurlar içermemektedir. Kültürün en önemli aktarıcısı ve sürekliliğini sağlayacak en önemli etkenlerin başında dil gelmektedir. Kültürün sürekliliğini sağlamada yazılı/sözlü edebi eserler gibi dile ait ürünler de büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde dilin varlığını sürdürmesini sağlayan bağı olduğu kültürün değer ve sembollerinin taşıyıcısı olmasıdır. Tarihsel bir geçmiş ile sistematik olarak gelecek nesillere aktarılan duygu, düşünce ve inançlar her toplumda kendine özgü semboller dünyasını da oluşturmaktadır. Kültüre ait olan tüm değerlerin gelecek nesillere aktarılması da yine bir kültür öğesi olan dil aracılığı ile olmaktadır. Dil, bireye kültürel değerlerin aktarılmasında bir araç olduğu kadar aynı zamanda bir kimlik de kazandırmaktadır.

Bireyin sahip olduğu kültür aynı zamanda içinde bulunduğu toplumunda Kültür; bir topluluk içinde ortak değer niteliği kazanan ürünler ve davranışlardır. Bireylerin ortaya koyduğu kültür belirtilerinin cemiyet tarafından kabul edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu durumda kültürlerin doğup gelişmesinde cemiyetin etkisi kesindir. Kültür; coğrafik, inançsal, etnik, dilsel, ekonomik birçok etkenin insan yaşamına yön veren normatif ve kognitif değerler üzerinden oluşturduğu semboller ve bu sembollerin işlevsel bütünüdür. Toplumun tarihsel gelişim sürecinde oluşturduğu dili, inancı, ritüelleri ve gelenekleri ile birlikte uluslaşma sürecinde oluşturduğu ortak milli değerler kültürünün temel unsurlarını oluşturmaktadır (Kafesoğlu, 1997: 30). Bu değerler arasında dil kültürün en etkin akarım aracı olarak aynı zamanda bir milletin kimliğine nüfuz etmektedir. Milli değerlerin kimlik kazanımında dininin önüne geçmesinde Fransız Devrimi'nin payı büyük olmuştur.

Milliyetçilik, Fransız Devrimi'yle sistematikleşerek ve güçlenerek, aydınlanmanın getirisi olan rasyonalizm ile dinsel düşüncenin geri plana itilmesini sağlamıştır. Ulus devletler, tarihsel bir geçmişe dayandırılan köklü bir kültüre sahip olduklarını ve bu kültürün övünç kaynağı olduğunu

savunmuşlardır. Ulusları yaratan kurucuları bu övünç kaynağı ile milliyetçiliğin büyümesini kültürleştirmiştir. Özellikle milli bir dil üzerinden tikel dayanışma grupları inşa edilerek, imparatorluklar çağından ulus devletlere geçişte dil en etkin kültürel unsurlar arasında yer almıştır. Ulus devletin resmi dilini ilan etmesi ile ulusal kültür, dil üzerinden kültürel bir bütünleşmenin en önemli unsurlarından birini oluşturmuştur. Böylece dil, topluluktanulus yaratan kolektif oluşum aracına dönüşmüştür. Ulusların tarihsel bir dayanak oluşturarak köklerini çok eski zamanlara taşıması gayreti dil aracılığıyla sağlanmaktadır. (Anderson2009: 150-151). Resmi dil kavramı üzerinden politikleşenulusal dil aynı zamanda kültürün bir parçası olarak siyasal bir anlam yüklenen simgeye dönüşmüştür. Resmi dilin öğretilmesi ve ülkedeki diğer topluluklara kabul ettirilmesi ise kültürel bir değer olan dilin aynı zamanda uluslaşmanın bir gereği olarak kabul görmesini sağlamıştır. Ulus devletler resmi dil üzerinden modernizmin homojen toplumunu yaratmak için çaba sarf etmiştir.

Ulus devletler, modern çağın devlet anlayışının merkezinde yer almaktadır. Ulusların dil, inanç ve kültürel unsurlar gibi ortak değer üzerinden kolektif ve homojen bir toplum yaratma ideali üzerinden ulus devletler ortaya çıkmıştır. Gellner'e (1992: 28) göre, iki insanın aynı kültürü taşıyor olması ancak aynı ulusu paylaşması ile sağlanabilir. Gellner'in vurguladığı kültür ortak düşünce, davranış, semboller, çağrışımlar ve iletişim biçimleri sistemidir. İnsanların birbirilerini karşılıklı olarak aynı ulusun bir parçası olarak görmesi ve kullandıkları ortak dil ile birbirlerine karşı hak ve sorumluluk içerisinde görmesi ulusu yaratmaktadır. Dilin ortak bir kültürel unsur olarak ulus yaratılmasındaki etkisi kültüre politik bir boyutta kazandırmaktadır. Ulusları yaratan toplumun önderleri, ulusların yaratımında kültüre ait dil, ortak geçmiş, davranış gibi unsurlar üzerinden değerleri politik zemine taşıyarak topluluğu ulusa dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu ulusa dönüştürme çalışmasının da tümüyle başarılı olup olamayacağı bir topluluğun politikleşen kültürel unsurları ne ölçüde içselleştirdiği ile de ilintilidir.

Kültürün uluslaştırma sürecinde bireye kimlik kazandırmasında, kültürel unsurların kolektif kimlik yaratma ve toplumu var eden değerler üretmede önemli bir rolü bulunmaktadır. Dil, kültürün en önemli aktarıcısı olarak, kimliğin de en önemli unsurlarından biridir. Uluslaşma sürecinde standart ve ortak eğitim ile iletişim sistemlerinin kurulması, milli kimliğin yaratılmasında en etkin öğelerden olan dili ön plana taşımıştır (Gellner 1992: 104). Genetik olmayan araçlarla gelecek nesillere aktarılan kültür, aynı zamanda bir mirastır ve bu mirasın aktarımındaki en önemli araçta dildir (Agamben2010: 67). Dil, kültürün aktarım aracı olmasıyla birlikte kimlik ile kültür arasında köprü görevini de üstlenmektedir.

Kültür ile dil arasındaki ilişki, ulus devletlerin resmi dil söylemiyle birlikte kimliğin de bir parçasına dönüşmektedir. Kültürün bir ürünü olarak görülen dil, aynı zamanda toplumun genel kültürünü yansıttığı üst kimlik değerlerinden biri konumundadır (Levi-Strauss 2012: 106-107). Milli kimlik yaratılmasında ve aktarımında dil, etkin bir faktördür. Kültürel değerlerin kimliğe empoze edilerek devamlılığının sağlanması açısından dilin bir araç olması ve kolektif kimliğin ortak bir değeri olması, kimliğin korunması/geliştirilmesi bağlamında da önemli bir faktördür. Kolektif kimliğin yaratılması sürecinde, dil-kültür ilişkisi, kolektif kimliği ortaya çıkarmak için en uygun araçlardan biridir.

Tarihte ulusları yaratan ulusçular, sahip oldukları kültür üzerinden ulusal kimliğin belirginleşmesi noktasında dile büyük önem vermişlerdir. Türkiye'de uluslaşma sürecinde Mustafa Kemal Atatürk, dil politikalarına yoğun ilgi göstermiştir. Atatürk'ün gözünde;

"Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekayı terbiye etmektir. Yine insan, enerjisiyle ve fakat tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımıyla, yükselen, genişleyen insan zekâsı, hudutsuz kavrayış anlamında 'insanım' diyen bir vâsıf-ı mahsusu [özel niteliği] olur." (İnan 2008: 374).

Atatürk'ün 1931 yılında Adana'ya gerçekleştirdiği yurt gezisinde 20 binden fazla vatandaşın Türkçe bilmediğini öğrenmiş ve dil politikaları üzerindeki çalışmalarını sıklaştırmıştır. Bu gezi esnasında şöyleydi;

“..milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden önce ve behemehal Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk düşüncesine bağlı olduğunu iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz”. “Türk demek, dil demektir” ya da “Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” (Akt: Uluskan, 2010: 207)

Sözleri ile uluslaşmanın ve ulusal kimlik kazandırmanın yolunun ciddi ve yoğun bir dil politikasından geçtiğini belirtmektedir. Uluslaşma sürecine yön veren önder kadrolar için yaratılacak olan ortak dil uluslaşma sürecinin sağlam temellere oturmasına katkı sunacaktır. Ancak ülke sınırları içerisinde konuşulan farklı dil ve lehçelerin çokluğu dil politikalarının hassasiyet seviyesini de yükseltecektir. Bu açıdan bakıldığında toplumdaki farklı dil ve lehçe konuşan toplulukların hedeflenen ulusal birliğe entegrasyonunda tarihi ve sosyolojik gerçeklikler göz önüne alınmalıdır.

Darder'e (2009: 3) göre, modern ulus devletlerin kuruluş sürecinde tek dil pratiği üzerinden gerçekleştirilen dil politikası ırksallaştırılmış dil politikalarının doğmasına neden olmuştur. Bu ırksallaştırılmış dil politikalarının temelleri Avrupa, Latin Amerika, Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda ve dünyanın diğer yerlerinde uzun bir tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen dil çatışmalarına dayanmaktadır. Bu süreç özünde hâkim sistemin kendi dil ve kültürünü hakimiyet kurduğu/sömürgeleştirdiği bölgelere taşıma isteği ve amacıdır. Dil temelli çatışmaları tıpkı kültürel, dini, etnik gibi sembolik olarak gören Crawford'a (2000: 10) göre, bu yüzeysel tartışmalar temelde sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin üzerini örtmek amacıyla kullanılmaktadır.

Tüm bu eleştirel bakışa rağmen dil ve kültür temelinde toplumsal mutabakatın sağlanması ve farklı kültürler arası diyalogun geliştirilmesi için postmodern yaklaşımlar da ortaya atılmıştır. Çok dilli ve çokkültürlü toplumlarda farklılıkların bir arada yaşayabilmesi için politikalar üretilmeye çalışılmıştır. Bu politikaların geçerliliği ve uygulanabilirliğine yönelik çeşitli ülkelerden örnekler de mevcuttur. Özellikle resmi azınlık olarak kabul farklı dil konuşan topluluklar için iki dilli eğitim alternatifleri sunulmaktadır. Buna örnek olarak Yunanistan, Türkiye gibi ülkeler örnektir. Yunanistan'da Türk azınlık için Yunan milli eğitim bakanlığınca hazırlanan müfredatta 17 saat Türkçe 20 saat ise Yunanca ders mevcuttur (Ahmet 2006: 8). Her ülke kendi yasal çerçevesinde resmi olarak ya da kültürel haklar bağlamında azınlık konumundaki farklı dil ve lehçelere yönelik uygulamalarda bulunmaktadır.

Uluslaşma sürecindeki her toplum tarihsel bağlamda kültürel devamlılığını sürdürebilmek adına milli dilini mutlak surette koruyup geliştirme eğiliminde olmuştur. Özünde her ulus devletin çokkültürlü bir yapıya sahip olduğu ancak bu çokkültürlü yapı içerisinde hâkim kültürün egemenliğini sürdürebilmenin temel noktası milli dilin korunmasından geçmektedir. Sosyolojik bulgular ve değerlendirmelerle toplumlar yönetim erklerinin de etkin araştırmaları desteklemesi ile uluslaşma sürecinde milli dil icadının en önemli etken olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Dilin en önemli kültür aktarıcısı olması, kültür-dil ilişkisinin güçlenmesi kadar dilin politik manada bir araca dönüşmesine yaramıştır. Her ulus devletin tarihsel ve kültürel birikimlerini göz önüne alarak belirlediği dil-kültür ilişkisi sosyolojik araştırmaların konusu olmaya ve bu ikilemlerin çözümüne katkı sunmaya devam edecektir. Bu bağlamda kültürün dil ile olan bağı ve etkileşimi üretilen politikalara ışık tutabilir.

Kültür kavramı ile ilgili her konu ve tartışma dilin kültür üzerindeki etkinliği ortaya koymaktadır. Dil ile kültür arasındaki bağ, birbirini yaratan iki ana unsurun uluslaşma sürecindeki etkinliğini de ortaya çıkarmaktadır. Uluslaşma sürecine giren her topluluk için sahip olduğu özgün dil, toplumu oluşturan bireyler nezdinde ayrıcalık duygusu oluşturabilmektedir. Uluslaşmaya önderlik edenler için ise dil milli duygu, düşünce ve kültürü diri tutmanın en özel aracıdır. Karşılıklılık ilkesi doğrultusunda dil ile kültür arasındaki ilişki sosyolojik bağlamda toplumların anlaşılmasını katkı

sunmaktadır. Dil ile kültür arasında geliştirilen uluslaştırma süreci topluma bir kimlik kazandırmaktadır.

Ulus devletler kendi oluşum dinamiklerinde toplumsal bütünleşmeyi, toplumsal dayanışmayı ve milli kimliği oluşturma yolunda iç ve dış unsurları işlevsel bir biçimde kullanırken, bunun uluslaşma süreci üzerindeki artılarının yanı sıra demokrasi, çokkültürlülük, mikro milliyetçilik açısından bazı sorun alanları ortaya çıkardığı da ortadadır. Uluslaşma ile ilgili kimlik ve kültür tartışmalarının önemini kaybetmemesinin gerekçelerini biraz da bu öğelerden yola çıkılarak değerlendirmekte fayda vardır. Dil bu bağlamda kültürün en etkin aktarıcısı olarak uluslaşmanın en temel öğelerinin başında gelmektedir. Dilin bir kültür unsuru olmaktan çok kültürü yaratan bir etken olarak uluslaşma çağında milli devletlerin kurulmasında resmi dil yaratımı gerekmektedir. Sosyolojik bağlamda dilin uluslaşmaya olan katkısı daha derin araştırmalarla uluslaşmanın tarihsel gelişimine olan etkisini ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2010). *Çocukluk ve Tarih*, (B. Parlak, Çev.), İstanbul: Kanat Kitap.
- Ahmet İ., K. (2006) Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Azınlık Eğitim Sistemi İçinde İkidilli (Türkçe-Yunanca) Azınlık İlkokulları, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6 (1), 1-12.
- Alba, R. (2014). *Net ve Bulanık Sınırlar: Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde İkinci Nesil Asimile ve Dışlanması*. (Özcan Güngör, R. Çev.) Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1), 87-111.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler* (2. Baskı). (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Crawford, J. (2000). *At War with Diversity: U.S. Language Policy in an Age of Anxiety*. Toronto: Multilingual Matters LTD.
- Cuche, D. (2013). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*. (T. Arnas, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Darder, A. (2009). *Dil Hakları, İki Dillilik ve Ulus Devlet*. (K. Asar, Çev.) Eleştirel Pedagoji Dergisi, 1 (2), s. 2-8.
- Eagleton, T. (2005). *Kültür Yorumları*. (Ö. Çelik, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (G. G. Erdoğan, B. Eranlı, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (M. Tüzel, Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1995). *Milletler ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hurn, J. C. (2018), *Eğitim Sosyolojisi*. (A. Kaysılı, A. Soylu) Ankara: Pegem Akademi.
- İnan, A. (2008). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Hazırlayan: Arı İnan, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Levi-Strauss, C. (2012). *Yapısal Antropoloji*. (A. Kahiloğulları Çev.) Ankara: İmge Yayınları.

Merriam, S. B. (2013).*Nitel Araştırma*. (S. Turan, Çev) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sadoğlu, H. (2010).*Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*.İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tylor, E. B. (1871).*Primitive Culture*. Researches into the Development of Mithology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom, Londra: T. Murray.

Uluskan, B. S. (2010).*Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*,Ankara:Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek KurumuAtatürk Araştırma Merkezi.

Yıldırım A., H. Şimşek (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.